

CARL DE KEYZER TOONT HEDEN EN VERLEDEN VAN DE VOORMALIGE KOLONIE IN HET FOTOMUSEUM

DE WONDERE WERELD VAN BELGISCH CONGO

Belgisch Congo is een onverteerd taboe, zo ondervond de Magnum-fotograaf Carl De Keyzer. In de dubbeltentoonstelling 'Congo belge en images' en 'Congo (belge)' vloeien het koloniale verleden van België en het nieuwe Congo samen.

5
CONGO
JAAR ONAFHANKELIJK

SARAH VANKERSCHAEVER

Het is roepen in het anders zo stille Fotomuseum van Antwerpen. Er worden planken gezaagd en zitmeubels verslept. De tentoonstellingen *Congo belge en images* en *Congo (belge)* zijn woensdag nog in volle opbouw. Carl De Keyzer loopt er ontspannen rond op zijn sportschoenen. Het is even schrikken als hij zegt dat hij halverwege het project aan opgeven dacht. 'Dit was tot nu toe het moeilijkste project dat ik ooit deed. Enerzijds was er de berg archiefbeelden uit het Afrikamuseum van Tervuren. Er zaten tot 900.000 foto's oncatalogeerd in dozen verpakt. Samen met Johan Lagae, wetenschappelijk onderzoeker aan de Universiteit Gent, heb ik uiteindelijk zo'n 42.000 beelden bekeken.'

'Daarnaast is Congo zelf een onwaarschijnlijk lastig land om als fotograaf te werken. Voor *Congo (belge)* heb ik uren in wachtzalen gesleten en honderden dollars op tafel gelegd om de toestemming voor een foto te krijgen.' We stappen in de eerste zaal langs de zwartwitbeelden uit het Tervurenarchief. *Congo belge en images* noemt Carl De Keyzer zonder blozen 'uniek'. 'De foto's zijn, op een paar uitzonderingen na, nooit verschenen. Er was veel retoucheerwerk nodig vooraleer ik een goede print van de glasnegatieven kon maken. Ik heb duizenden puntjes en krassen gewegwerkt, soms moest ik zelfs stukken beeld kopiëren omdat de helft was weggevaagd.'

Het monnikenwerk heeft zijn fascinatie voor het onderwerp gelukkig niet klein gekregen. Als we De Keyzer naar zijn favoriet vragen, loopt hij recht naar de foto met de overbevolkte sloep (zie hiernaast). 'En dat is maar een van de duizenden pareltjes uit het Tervurenarchief', zegt hij oprecht bewonderend.

Tussen het voormalige Belgische Congo en het huidige Congo zit in het Fotomuseum maar dertig meter. De tentoonstelling *Congo (belge)*, met foto's van De Keyzer, wil het beeld bijstellen dat we van Congo hebben. 'Zelf heb ik me lange tijd verraden gevoeld. Als tiener kreeg ik in de geschiedenislessen verhalen mee waarvan ik niet wist of ze klopten. Zo heb ik pas laat ontdekt dat Congo niet langer het eigen- dom van België was. Met *Congo (belge)* wilde ik de feiten controleren en eventueel corrigeren.'

Zo is Congo meer dan brouse en stof, ontdekte De Keyzer. Het is een surreëel landschap waarin de Belgen in het verleden een stukje Vlaanderen hebben neergeplant. 'Soms reden we tientallen kilometers door lianen om dan plotseling in een dreef met platanen te belanden met op het einde een kerktoeren en een stadhuis. Een kilometer verder reed je het dorp uit en zat je weer in Afrika. Het is een onverteerd taboe, maar het enige wonderbaarlijke dat België naast Eddy Merckx en Jacques Brel heeft voortgebracht, is Belgisch Congo.'

'Congo belge en images' en 'Congo (belge)', nog tot 16/5 in het Fotomuseum, Antwerpen. Op zondag 24/1 signeert Carl De Keyzer tussen 14 en 16 uur de twee fotoboeken die naar aanleiding van de tentoonstellingen bij Lannoo zijn uitgegeven.

ONLINE
www.fotomuseum.be

'Dit is het moeilijkste project dat ik ooit deed'

Pootje baden

Carl De Keyzer: 'Vroeger had zowat elke Congolese stad een zwembad. De blanken beschouwden het als luxeoord, waar ze verkoeling konden zoeken. Na de uittocht van de blanken keken de Congolezen er niet meer naar om: ze zagen het nut van een zwembad niet in. Ze staan bijna allemaal leeg. Soms is dat zonde, zoals dit zwembad in het meisjesinstituut Marie-José in Elisabethstad. Behalve de fontein stonden er vroeger ook ivoren olifantenkoppen. Deze zwembaden zijn parels die je zelfs in België niet vindt.' 'De schaal van de koloniale structuur was enorm, dat spreekt uit elke archiefphoto in de tentoonstelling. In zowat elk dorp vind je een kerk en een directeursvilla. Als je over het broccolilandschap van Congo vliegt, zie je de impact van de blanke aanwezigheid: hele lappen bomen zijn gerooid om er Vlaamse akkers van te maken.'

De onderwereld van Dante

De Keyzer: 'Deze foto zou gemakkelijk uit het Magnumarchief kunnen komen. De stuurman met zijn ribbenkast is net een skelet dat de blinden begeleidt in de onderwereld van Dante.' 'Om het kleine aapje op te merken waarop de fotograaf scherp stelde, moet je in de foto gaan. Dan zijn er nog de bliken van de mensen en de lijnen die alle richtingen uitspatten. Perfect. En dan moet je weten dat fotograferen in die tijd met houten statieven werkten, met camera's van veertig kilo en glasplaten die ze zeer zorgvuldig moesten behandelen.' 'Er zitten onvoorstelbaar knappe foto's in de Tervuren-tentoonstelling. Ze zijn niet allemaal even goed bewaard gebleven — aan de meeste foto's heb ik zelfs gemiddeld acht uur retoucheerwerk gehad. Maar de kwaliteit van de beelden en de compositie is vaak verbluffend. En veelal doorbreken ze het beeld dat we van Congo hebben.'

Bewapende sloep

De Keyzer: 'De kolonisten hadden een nieuw speeltje: de Maximmitrailleur. Op deze foto zijn ze aan het oefenen, op het karikaturale af. Minder grappig wordt het als je weet dat tussen 1885 en 1908, de periode waarin Congo privé-eigendom was van koning Leopold II, meer dan tien miljoen mensen zijn vermoord. De meeste dorpen lagen langs rivieren, dus begrijp je waarom ze plotseling met een bewapende sloep kwamen aanzetten.'

'Ter voorbereiding van het Congo-project heb ik *De geest van koning Leopold II* gelezen, waarin de auteur Adam Hochschild onder meer beschrijft welke gruweldaden er onder Leopolds heerschappij zijn gebeurd. We durven dat boek nog steeds afdoen als Amerikaanse sensatiejournalistiek, maar feit is dat het er niet altijd even koosjer aan toeging. De Congolezen werden ingezet als slaven en stierven bij de aanleg van wegen en spoorwegen. Van de dertig miljoen inwoners bleef er na het Leopold II-regime nog de helft over. Die kunnen niet "zomaar" verdwenen zijn.'

DE WONDERE WERELD VAN BELGISCH CONGO

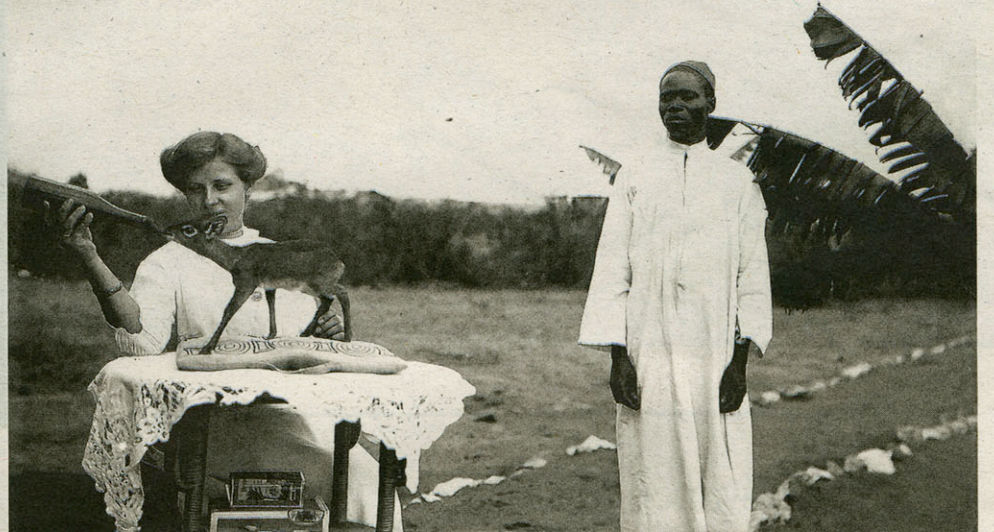

Chic appartement

De Keyzer: 'Robert is de directeur van het Rode Kruis in Kisangani, de hoofdstad van de provincie Oost-Congo. Hij woont in het voormalige hotel Pourquoi Pas. Vandaag zijn het "chique" appartementen. Hij deelt de ruimte met zijn zus, die aan de andere kant van het gordijn woont.' 'Wij zouden het moeilijk hebben om zo te leven, maar hij is gelukkig. Robert verdient 150 dollar per maand en dat is best veel in Congo. Ter vergelijking: een chauffeur van het Rode Kruis verdient ongeveer 40 dollar per maand om elke dag in de brousse rond te rijden. Ik heb veel rondgereden en ik kan je verzekeren: dat is een nachtmerrie.' 'Het is uitzonderlijk dat ik een foto van een interieur kon maken. Ik heb aan bijna alle geportretteerden toestemming gevraagd om een foto te nemen en het gebeurde zelden dat ik dat binnen mocht doen.'

Teletijdmachine

De Keyzer: 'Als er nu eens een teletijdmachine zou bestaan die me kon terugbrengen naar het oude Congo, zodat ik deze foto had kunnen maken. Ik zou hem onmiddellijk op de cover van mijn boek plaatsen. Het is zo'n mooi en tegelijk zo'n surrealistisch beeld: het antilopenjong dat opgezet lijkt, de vrouw die er dan weer levensecht uitziet. De foto zegt nog maar eens alles over de verhoudingen tussen de blanken en de zwarten in die periode.' 'Het beeld straalt iets onschuldigs uit. In werkelijkheid was de Belgische aanwezigheid minder vrijblijvend: Leopold heeft België naar Congo verplaatst. De typisch Vlaamse fabrieken, kerken en gebouwen doken als paddestoelen op uit de grond. En de Congolezen waren daarvan nog maar net bekomen, of in de jaren 1950 kwam er al een nieuwe golf Belgen, die universiteiten oprichtte.'

De jurk van de bazin

De Keyzer: 'Deze jonge vrouw is een "évoluée", een zwarte die zich opgewerkt heeft door te werken, of door een opleiding te volgen. Men liet zich dan graag portretteren.' 'Dit portret is echter minder onschuldig dan je op het eerste gezicht zou denken. Soms durfden de blanken te lachen met deze "évoluées". Men kleepte hen dan aan met een jurk van de blanke bazin. Zo zie je op deze foto dat de vrouw het kledingstuk snel heeft moeten aantrekken en dat ze niet op haar gemak zit.' 'In de tentoonstelling met de archiefphoto's uit Tervuren worden de koloniale verhoudingen snel duidelijk. De blanken zijn de superieuren. Er is slechts één atypische foto waarbij een blanke man ziek in zijn bed ligt, samen met zijn hondje. Dat soort beelden zijn zeldzaam, want de blanke man was in principe onaan-tastbaar. Hij nam altijd de juiste beslissingen en was nooit ziek.'